

EVOLUȚIA ȘTIINȚEI POLITICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: OPINII ȘI EVALUĂRI

Victor Saca, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

Gheorghe Rusnac, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician

Apariția și dezvoltarea științei politice în Republica Moldova și în alte țări ale spațiului ex-sovietic sînt un proces complex, contradictoriu de acumulare valorică și afirmare a unui câmp științific și didactic relativ nou pentru comunitatea academică și universitară de aici. Atare proces se impune drept unul anevoios de auto-identificare a obiectului de studiu, legităților și categoriilor acestuia, instrumentelor sale de cercetare, analiză și evaluare a fenomenului politic. Luate ca un tot aceste variabile investigative alcătuiesc *quintessentia* științei în cauză, paradigmele ei fundamentale, potențialul ei teoretic și metodologic. Or, raportate la cazul Republicii Moldova ele deocamdată se află la începuturi de cale, îndeosebi la capitolul specificării și valorificării de conținut, manifestării și aplicării tendințelor de cercetare, fapt ce rezultă din însăși complexitatea noii practici politice, din noile provocări ale timpului apărute odată cu colapsul imperiului sovietic și ulterior cu dificultățile construcției de noi entități statale pe ruinele acestui imperiu.

De bună seamă, geneza și evoluția științei politice în țara noastră sunt legate organic de transformările sistemice de la sfîrșitul anilor '80-începutul anilor '90 al secolului XX, transformări care continuă pînă în prezent și care au lansat pe prim plan necesitatea unor eforturi speciale neîntrerupte de analiză și sinteză a unei practici complexe de tranziție de la un regim politic totalitar la unul democratic, de la un sistem politic unipartidist la unul pluripartidist, de la o republică sovietică unională la un stat democratic suveran și independent, de la o economie centralizată, de comandă, la una de piață. Pe parcursul a mai bine de două decenii de postcomunism astfel de eforturi sau axat pe acel nivel susținut de spiritualitate și creativitate în domeniul științei politice care a alimentat atît dezvoltarea democratică a statului și societății în general, cît și managementul sistemului educațional, în particular.

Totuși realitățile politice ale țării noastre ne-au demonstrat că tensiunile și crizele sale interne și externe, provocate preponderent de paralizantele transformări social-sistemice, trebuie și pot fi depășite nu numai prin activități și măsuri susținute ale savantului, ci și ale factorului politic de decizie. Doar prin eforturi comune, complementare ale specialiștilor în știința politică și ale funcționarilor respectivi e posibilă modernizarea capitalului științific în domeniu, dar și promovarea unei politici științifice consecvente, axată pe susținerea neîntreruptă a cadrelor științifice, pe integrarea cu adevărat a cercetărilor în viața social-economică și politică a țării, pe consolidarea interconexiunii dintre știință și politică, știință și societate, știință și educație.

Revenind la începuturile științei politice în Republica Moldova e necesar a menționa că apariția acesteia nu s-a produs pe un loc gol. Un rol aparte le-a revenit savan-

ților entuziaști din domeniul istoriei, filosofiei, fostului comunism științific care, în pofida elementului vechi în mentalitatea lor științifică de la sfîrșitul anilor 80-începutul anilor 90, au pus bazele științei politice, dezvoltînd-o ca știință cu statut aparte, dar, totodată, ca știință interparadigmatică, interconexă cu alte științe. Anume ei, cu toate dificultățile morale, spirituale, educaționale, materiale, cu tot deficitul de cadre științifice noi, au fost aceia care au conștientizat la timp necesitatea științei politice pentru țara noastră, știință chemată să de-a răspuns la multiple probleme ale vieții sociale, să efectueze prin efortul reprezentanților săi expertize de calitate a fenomenelor și proceselor politice și, desigur, să ofere soluții de democratizare și modernizare a statului și societății.

Printre primii politologi ai țării veniți din alte domenii ale științelor sociale au fost Alexandru Zavtur, Vladimir Aculai, Alexandru Roșca, Gheorghe Rusnac ș.a. Fiind manageri ai unor colective de savanți, profesori aceștia au fost primii care au sensibilizat importanța și necesitatea politologiei pentru țară, societate, sistemul de învățămînt universitar. Ei, dar și alți reprezentanți care au completat pe parcurs tagma politologică, au contribuit la o evoluție deloc facilă (de la simplu la compus, de la aparent la real) a științei politice în perimetrul științific și didactic național. Astfel de evoluție, era una contradictorie, neobișnuită pînă atunci, era o evoluție cu multe semne de întrebare, cu probleme serioase în crearea și afirmarea câmpului teoretic-explicativ și metodologic al politologiei în condițiile grele de trecere de la un regim politic vechi la altul nou, de adaptare a câmpului dat la specificul politic al țării noastre.

E important a remarca faptul că această atitudine a primilor noștri politologi față de noua știință nu era un tribut al modei adus măsurilor complexe și contradictorii de democratizare a țării. Ei nu se limitau la critica poziției oficiale a factorului de decizie din timpul regimului sovietic (cum se proceda de obicei în perioada inițială a tranziției spre democrație), care a interzis politologia considerînd-o drept știință burgheză, străină principiilor și valorilor socialiste. Era mai degrabă o atitudine bine conștientizată a primilor savanți în domeniu, atitudine bazată pe buna lor cunoaștere a complexității și caracterului problematic al noilor transformări sociale ce urmau să se realizeze în acele condiții grele de nesiguranță din primii ani de independență a țării și, ce e foarte important, pe ferma lor convingere că anume asimilarea noii științe este condiția *sine qua non* de a rupe mai ușor cu trecutul totalitar și, totodată, de a-l reevalua pe acesta la justa valoare pentru a diminua reproducerea unor elemente depășite de timp ale sale, însă persistente (norme, tradiții, obiceiuri etc.), în anevoioasele procese și relații de tip nou, democratic.

Cu atât mai mult că perioada imediat următoare ne-a demonstrat întru cîtva eficacitatea funcționării mecanismului societății politice în funcție decunoscutele lui corelații (fie și cu abateri) cu serviciile acestei științe ca disciplină academică de sine-stătătoare, cu locul ei aparte în sistemul de științe. Totodată, perioada în cauză a confirmat și cunoscutul adevăr despre știința politică ca una din cele mai vulnerabile în cadrul disciplinelor socioumane, întrucît nucleul obiectului ei este puterea și statul în deplina lor complexitate și controversă. Ne referim la capacitățile științei politice de a diagnostica practica politică nu numai prin prisma factorului normativ, ci și a celui comportamental, relațional, de a o explica și descrie pe aceasta în întreaga ei diversitate (pro și contra), iar de aici, de a o asigura cu tehnologii analitico-politice adecvate[1]. Și invers, dacă știința politică nu-și îndeplinește funcția de interpretare critică a realității politice, nu-și exprimă o poziție independentă față de putere, atunci ea în cele din urmă conduce la discreditarea acesteia. Iată de ce, o dezvoltare mai relevantă a științei politice e posibilă în condițiile unui câmp politic deschis, concurențial, unui regim politic democratic[2]. Atare postulate vizează întreaga perioadă de devenire și afirmare a științei politice naționale gen moldovenesc.

Dacă e să medităm din punct de vedere teoretic, metodologic și empiric asupra procesului evolutiv al științei politice în condițiile Republicii Moldova, atunci ne permitem să delimităm în mod convențional cîteva etape: 1990-1995, 1995-2001, 2001-pînă în prezent. Aceste etape sunt strîns legate între ele, au ceva comun, dar, totodată, se disting ca formă și conținut.

Prima etapă, considerată pe drept mai mult decît dificilă atît în plan politologic, cît și a științelor sociale în ansamblu, este determinată în fond de procesele complexe de constituire a statalității moldovenești, de noile orientări democratice în dezvoltarea politică, socioeconomică și culturală a țării. Pentru politologie aceasta este o etapă unică -etapa căutării anevoioase a propriei identități (la fel cum și țara se afla în căutarea identității), cînd ea apărea într-un fel ca știință „importată” (drept rezultat al luării de contact cu concepțiile teoretice și metodologice din Occident), dar, totodată, ca știință ce se forma sub influența mentalității științifice și politice noi (pătrunsă de elementul vechi al trecutului totalitar), care tindea să manifeste o abordare individuală în cercetare, să se afirme cu greu în acele vremuri nesigure, inclusiv în sistemul universitar, ce urmau după perestroika gorbaciovistă. Anume atunci și mai ales în ultimii 2 ani ai regimului sovietic (1990-1991), cînd aveau loc modificări rapide în sfera politică (incluzerea în procesul politic a noi personalități, apariția multor partide, mișcări politice, a concurenței politice deschise), cu multiple generări de speranțe la o democratizare fulger, s-a pus începutul de-construcției științei sociale sovietice. Atunci și se întreprind primii pași de instituționalizare a științei politice și, respectiv, de elaborare a cursului normativ de politologie în sistemul de învățămînt superior din Moldova. Acest eveniment e legat mai întîi de Universitatea de Stat din Moldova, unde în septembrie 1989 se creiază catedra de politologie (una din primele în URSS), iar din 1 ianuarie 1990 începe predarea politologiei ca dis-

ciplină aparte. Către începutul anilor 90, după exemplul USM, prin căutări insistente, politologia este introdusă ca disciplină universitară în toate instituțiile de învățămînt superior din republică, creîndu-se totodată și catedrele respective.

Cugetînd astăzi, la o distanță de mai bine de două decenii de profesare, despre știința politică din cadrul USM, ca instituție de pionierat în aprobarea ei, remarcăm că la începuturile noului, de rînd cu primul șef de catedră de Politologie Gheorghe Rusnac, au stat profesorul, membru-corespondent al AȘM A. Zavtur, conferențiarul D. Strah, V. Moșneaga, P.Fruntașu, D. Ilașciuc și alții. Ei au format acea echipă devotată cauzei științifice și didactice care susținea și participa activ la realizarea inițiativelor de reformare a învățămîntului universitar. Cu acest scop erau strict necesare noi elaborări științifico-metodice care să facă față cerințelor de predare a științei politice în condițiile unei țări în tranziție spre democrație. Adică, transformările sociale și politice de la începutul anilor 90 și cele ce urmau a fi înfăptuite pe parcurs trebuiau să se regăsească în mod adecvat într-o analiză epistemologică, axiologică, praxiologică și conceptual-metodică de tip nou a fenomenului politic, analiză descătușată de dogme și ideologisme, axată pe norme, acțiuni și relații complementare, pe interpretări ale științei politice ca știință multiparadigmatică, strîns legată de alte științe. Din aceste considerente, la USM, sub redacția lui Alexandru Zavtur, cu participarea nemiglocită a întregii echipe de la catedră, dar și a unor reprezentanți ai altor catedre similare din țară, a fost publicat în 1991, în ediție română și rusă, primul curs universitar de prelegeri la politologie (alcătuit din 14 teme) din Moldova și unul dintre primele din URSS. Ulterior, din 1993, ținîndu-se cont de noile realități politice legate de constituirea statalității moldovenești independente, precum și de un nivel nou de cunoștințe a profesurii universitare, a început pregătirea și editarea încă a unui curs universitar la politologie (elaborat pînă în 1998 în 4 volume) sub redacția conferențiarului doctor V. Moșneaga la care, de asemenea, și-a adus prinosul echipa catedrei în concluzare cu forțe intelectuale de profil de la alte instituții. Acest curs universitar, ca și cel dintîi, a ieșit de sub tipar în limbile română și rusă. Însă în elaborarea lui autorii erau deja familiarizați mai profund cu realizările științei politice occidentale, ei aveau deja un potențial epistemologic propriu mai înalt de ajustare a acestor realizări la specificul Moldovei. Tematica cursului în cauză a devenit una mai diversificată, mai apropiată de specificul specialităților de la USM, fapt ce a asigurat predarea științei politice la toate facultățile universității. Aceasta se explică prin eforturile susținute ale colectivului Catedrei de Politologie, care a devenit nu doar mai versat în domeniul respectiv, ci și mai competent din punctul de vedere al necesităților facultăților deservite de catedră.

Despre capacitățile și potențialul Catedrei de Politologie de la USM, în cadrul primei etape, ne vorbește și elaborarea și editarea în 1993 a primei reviste din țară în domeniul științei politice – revista „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)”. Pe parcurs ea a devenit una din cele mai cunoscute reviste de specialitate atît în țară, cît și peste hotare.

Astfel, pe parcursul primei jumătăți a anilor 90 cadrele politologice de la universitate, la fel ca și cele de la alte instituții de învățământ superior din republică, au acumulat o anumită experiență de supraviețuire în acele condiții grele, ne-ordinare, de acomodare la schimbările ce se produceau în societate în general și în sistemul de învățământ în particular. O realizare a lor poate fi considerată capacitatea de a influența păstrarea intactă a obligativității predării cursului de politologie. Mai mult ca atât, la unele facultăți umanitare, la inițiativa șefului de catedră Gheorghe Rusnac, au fost introduse, de rînd cu cursul normativ, un șir de cursuri speciale în domeniul științei politice, inclusiv cursuri bazate pe raporturi de colaborare cu reprezentanți ai altor științe socio-umane. Dar poate că cea mai semnificativă realizare a Catedrei de Politologie a Universității este menținerea neschimbată a statutului ei de subdiviziune universitară, rezistența ei la provocările sociopolitice ale tranziției, ale atitudinii departe de a fi rațională a factorului politic de decizie față de științele sociale.

Cert este, că catedrele similare de la alte instituții superioare de învățământ din țară nu au rezistat în fața presiunilor venite din partea puterii, în particular, din partea celor ce elaborau și promovau politica științifică în domeniul științelor sociale. Drept rezultat, către mijlocul anilor 90 aceste catedre au fost comasate cu alte catedre de științe sociale în catedre de științe socio-umane care funcționează în atare ipostază pînă în prezent.

În pofida problemelor apărute, dezvoltarea politologiei ca știință și disciplină de studiu, solicitarea ei de către structurile politice și de stat (în acea perioadă se creiază grupuri de analiză politică în Parlament, Guvern, la Președinție, într-un șir de ministere, în cadrul Radio-televiziunii naționale), Centrele analitice independente, partidele și mișcările politice a necesitat o pregătire specială a cadrelor în domeniul științei politice. Inițiator în realizarea acestui deziderat a devenit Universitatea de Stat din Moldova, care prin afirmarea științei politice universitare și crearea primelor grupuri de specialitate a pus începutul pregătirii cadrelor politologice din Moldova. Astfel, în 1993, la inițiativa Catedrei de Politologie, cu susținerea Rectorului USM, Gheorghe Rusnac, numit în această funcție în iulie al aceluiași an, la Facultatea de Istorie a Universității, în bază de concurs la buget, a fost creată o grupă academică la specialitatea „istoria și politologia”. Iar în 1994 în cadrul aceleiași facultăți s-a deschis deja secția științelor politice la care înmatricularea se făcea la 3 specialități: „politologie și istorie”, „politologie și drept”, „relații internaționale”. Aceasta a lărgit considerabil câmpul de dezvoltare a științei politice în Universitate și, respectiv, de colaborare între profesorii de politologie și istorie, politologie și drept, politologie și teoria relațiilor internaționale. Totuși, acele posibilități pe care le oferea secția sus-numită nu satisfăceau necesitățile crescînde în pregătirea cadrelor politologice, fapt ce făcea oportună deschiderea în Universitate a unei facultăți speciale în domeniu. Sensibilizarea acestei oportunități era una pe cît de necesară și importantă pe atît de complicată.

A doua etapă în evoluția științei politice naționale (1995-2001) o considerăm drept etapă a integrării în sistemul de învățământ din țară, etapă a constituirii comunității

științifice și pedagogice în domeniu. Problema fundamentală care se impunea atunci pe prim plan era crearea sistemului național de pregătire a cadrelor politologice, fapt ce necesita intensificarea și diversificarea legăturilor interuniversitare între reprezentanții științei politice din Moldova, precum și între cecetătorii politologi de la universități și cei de la Academia de Științe a Moldovei. Aceasta se observă în special începînd cu anul 1995 cînd Rectorul USM Gheorghe Rusnac este ales în calitate de Președinte al Consiliului Rectorilor instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova și membru asociat al Prezidiului Academiei de Științe a Moldovei. Activitatea lui de manager universitar și interuniversitar a amplificat și mai mult preocupările, dar și posibilitățile cu privire la destinul și perspectiva științei politice la USM și în țară în general.

Astfel, în condițiile complicate de la mijlocul anilor 90 s-a considerat necesar de a oferi o nouă suflare procesului de pregătire a cadrelor politologice din Universitate și din țară în general. În acest context anul 1995 se socoate cu adevărat un an deosebit pentru Universitatea de Stat din Moldova. Anume atunci, în baza secției științelor politice a Facultății de Istorie a fost fondată, conform Ordinului Rectorului USM din 20 iunie, cu începere de la 30 iunie, Facultatea de Științe Politice și Administrative [3], denumită ulterior (2001) Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative (FRIȘPA). Aceasta a fost și rămîne prima instituție de profil politologic în ipostază de facultate din Republica Moldova, pentru care cei 18 ani de activitate au transformat-o într-o instituție-cheie, *sui-generis*, atît în pregătirea cadrelor didactice de specialitate, cît și în constituirea și dezvoltarea științei politice moldovenești per ansamblu. Conform unor evaluări științifice, efectuate pe parcurs, FRIȘPA se socoate prima și unica instituție net superioară celor apărute în republică în cadrul altor instituții[4]. Specialitățile oferite de noua facultate la începuturile sale țin de „politologie”, „politologie și instruire juridică”, „administrație publică”, „relații internaționale”.

La crearea și afirmarea Facultății, ca centru al științei politice din țară, și-au adus aportul profesorii Gh.Rusnac, A.Zavtur, conferențiarilor V.Moșneaga, D.Strah (primul decan al Facultății), V.Beniuc, D.Ilașciuc, P.Fruntașu și alții. Prin cercetările efectuate pînă atunci în cadrul Catedrei de Politologie, ei au contribuit la instituționalizarea științei politice universitare în dimensiuni de facultate, la consolidarea și dezvoltarea de mai departe a acesteia, antrenînd și pregătind noi forțe de savanți în domeniu, inclusiv de la alte facultăți ale Universității – Jurnalism și științe ale comunicării, Istorie.

Astfel, către 2001, la cinci ani ai Facultății, știința politică universitară avea deja format un nucleu de entuziaști (Gh.Rusnac, V.Moșneaga, A.Zavtur, V.Cujbă, V.Saca, V.Moraru, C. Marin, C. Solomon, A. Roșca, Iu. Gorincioi, T. Spinei, T.Turco ș.a) bine pregătiți în domeniu, care o dezvoltau și o promovau activ atît în *Alma mater* și în țară, cît și peste hotare, avea creată o bază instituțională și de cadre bine determinată. Atunci corpul profesoral al Facultății număra peste 60 persoane, inclusiv 2 membri corespondenți ai AȘM, 4 doctori habilitați și 22 doctori în științe [5].

E semnificativ faptul că în cadrul celei de a doua etape a fost fondată prima instituție superioară privată de pregătire a specialiștilor calificați în domeniul științelor politice – Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale [6]. De la bun început acesta pregătea cadre la specialitățile: „politologie”, „instruire juridică și politologie”, „relații internaționale”, „studii europene”, „americanistica”. Ultimele două specialități au devenit de pionierat în sistemul de instruire politologică din țară. Această instituție a avut deja mai multe promoții în domeniul științelor politice.

Tot la etapa a doua raportăm crearea Academiei de Relații Internaționale și Studii Diplomatice, reorganizată în 2002, conform deciziei de Guvern, în Institutul de Relații Internaționale din Moldova. Specialitățile din cadrul instituției date țin de „relații internaționale”, „relații economice internaționale”, „jurnalism internațional”.

Un rol aparte în pregătirea și reciclarea specialiștilor în domeniul administrație publice revine Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova. Instituția a evoluat în mod calitativ de la instituție de instruire postuniversitară la instituție de instruire universitară cu cele două cicluri ale sale, iar în prezent la instituție cu instruire la masterat și doctorat.

O dezvoltare intensă a științe politice se remarcă la etapa respectivă în cadrul Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept (astăzi Institutul Integrare Europeană și Științe Politice) a AȘM, unde s-a creat și activează încă din 1992 secția de politologie. Aceasta își canalizează eforturile în două direcții: realizarea cercetărilor științifice în domeniu și pregătirea cadrelor prin intermediul doctoraturii. Secția dată colaborează strâns cu Catedra de Științe Politice de la USM, determinând esențialmente prin activități reciproce cele mai principale realizări științifice de natură politologică din țară.

A treia etapă în dezvoltarea științei politice (2001-până în prezent) este cea a avansării cantitative și calitative a cercetărilor științifice. Ne referim la absoluta majoritate a colectivelor de savanți și cadre didactice din domeniul respectiv. În acest context merită a fi remarcată tendința largirii considerabile a efectivului științific al Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative de USM, includerii tot mai active în câmpul cercetărilor științifico-politice a multor cadre de vîrstă medie și tînără – V. Teosa, V. Borș, R. Tanasă, C. Mînăscuță, A. Margarint, A. Morozan, M. Bulova, E. Anghel, I. Bucătaru, R. Gorincioi, V. Andrieș, R. Svetlicinîi, S. Cebotari, C. Covali (Ejov), R. Rusu ș.a. Pentru comparație menționăm, că la 10 ani de existență, în 2006, FRIȘPA antrena în activitatea științifică deja 133 cadre [7] de la cele 4 catedre ale sale – Științe Politice și Administrative, Relații Internaționale, Științe Juridice, Limbi Stăine Aplicate – și de la laboratorul științific “Sociologia politică”. Din acest efectiv distingem 2 membri corespondenți ai AȘM, 6 doctori habilitați, 25 doctori în științe[8]. Prin concursul lor de zi cu zi știința politică a Facultății, Universității și a țării în general înregistra atunci realizări noi în evoluția sa.

Potențialul științific de la FRIȘPA a crescut calitativ pînă în prezent grație instituției doctoratură și post-doctoratură în domeniul științelor politice, instituție inaugurată încă în 1995. Pregătirea cadrelor științifice s-a inten-

sificat odată cu crearea în 1998 pe lângă USM a Consiliului Științific Specializat în filosofie și politologie (primul Consiliu din țară abilitat cu dreptul de examinare a tezelor de doctorat în domeniul științelor politice), a cărui președinte a fost Gh. Rusnac. Acest Consiliu a funcționat pînă la sfîrșitul lui 2003, perioadă în care la specialitatea “Teoria și istoria politologiei; instituții și procese politice” au fost elaborate și susținute 15 teze de doctorat, inclusiv 8 teze de doctor în științe politice (C. Keing, C. Manolache, T. Spinei, J. Stepanova, V. Borș, G.-L. Voicu, C. Mînăscuță, R. Tănăsă) și 7 teze de doctor habilitat în științe politice (V. Beniuc, V. Moșneaga, V. Moraru, V. Saca, C. Marin, C. Solomon, Ala Roșca)[9]. În anii 1998-2003 majoritatea specialiștilor în politologie de la FRIȘPA și de la alte facultăți ale USM au susținut tezele de doctorat în Consiliul sus-menționat al Universității. Dintre acestea în Consiliul dat și-au susținut tezele 7 doctori habilitați în științe politice din cadrul USM, patru din care revin Facultății, în particular Catedrei de Politologie.

O etapă calitativ nouă în pregătirea cadrelor științifice în țară, inclusiv în domeniul politologiei, se remarcă de la sfîrșitul anului 2003 – începutul anului 2004, odată cu reformarea sistemului de evaluare și atestare a lor, cu elaborarea și aprobarea unui nou Regulament cu privire la conferirea gradelor științifice și titlurilor științifice și științifico-didactice în Republica Moldova, precum și cu acordarea dreptului senatelor universitare de a institui Consilii Științifice Specializate și de a desemna Seminare de Profil la specialitățile corespunzătoare. Conform art.6 al Regulamentului, Consiliile Științifice Specializate, ca verigă principală a CSA în atestarea cadrelor științifice, se organizează ad-hoc pentru fiecare teză aparte. Se admite examinarea de unul și același C.Ș.S. (în ședințe aparte) a două teze de doctor ce țin de aceeași specialitate și au teme adiacente [10]. Aceste și alte modificări ale procesului de organizare și susținere a tezelor de doctorat au avut drept scop ridicarea nivelului calității de pregătire și atestare a cadrelor științifice.

În temeiul Hotărîrii Prezidiului C.S.A. din 25.12.2003, luată în baza demersului Senatului USM din 30.10.2003, avizat de Comisia de experți în politologie, sociologie, filosofie și istorie, Comisia Superioară de Atestare (reorganizată ulterior în Consiliul Național de Acreditare și Atestare) a adoptat la 23 ianuarie 2004 Ordinul nr.58 [11] de instituire în cadrul USM a Consiliului Științific Specializat DH 30-23.00.01- 25.12.03 (Președinte – Dl. Gh. Rusnac, Secretar științific – Dl. V.Saca) la specialitatea 23.00.01 – *Teoria și istoria politologiei: instituții și procese politice*, reorganizată pe parcursul anului în “*Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice*”. Tot prin acest Ordin a fost aprobată și componența de bază a Seminarului Științific de Profil la specialitatea respectivă (Președinte – Dl.V.Moșneaga, secretar științific – Dna A.Roșca). Ulterior Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare a aprobat și componența Seminarului Științific de profil la specialitatea 23.00.04 – *Teoria și istoria relațiilor internaționale și dezvoltării globale* (Președinte – Dna V. Teosa, secretar științific – Dna S. Cebotari), care la fel în rezultatul examinării și dezbaterii tezelor de doctorat le recomandă pentru susținere publică în Consiliul Științific Specializat în științele politice de la USM.

Desigur, noile cerințe de reformare a procesului de pregătire și atestare a cadrelor științifice din țară, lansate de către Comisia Superioară de Atestare, reorganizată în Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare, a mobilizat eforturile savanților politologi de la USM în vederea modernizării activității științifice și antrenării a noi forțe tinere pe făgașul științei politice. Un răspuns adecvat la aceste cerințe aparține Consiliului Științific Specializat în domeniul științelor politice în frunte cu Gh. Rusnac. În acest sens pot fi evidențiate unele repere de activitate a acestui for științific de la USM.

Unu. Un merit aparte în reorganizarea Consiliului spre o nouă calitate de pregătire a cadrelor în domeniul politologiei la USM i-a revinit conducerii sale (președintelui, secretarului științific) și, desigur, tuturor savanților implicați în activitatea lui. Fiecare din ei, prin aportul personal adus în pregătirea tinerilor savanți, prin exemplul lor de a se manifesta în procesul de cercetare a contribuit la avansarea științei politice universitare.

Doi. În procesul de reformare a activității științifice naționale, în general, și universitare în particular, inclusiv a CȘS în politologie un accent special s-a pus pe creșterea responsabilității științifice a personalului antrenat în cercetare, și a celor ce ghidează în mod permanent investigațiile științifice. În acest context la USM periodic se inițiau și se convocau diverse întruniri ale oamenilor de știință din instituție și de la alte instituții din țară, întruniri ale conducătorilor și consultanților științifici cu doctoranzii și postdoctoranzii, la care erau profund analizate problemele în domeniu și, respectiv, luate deciziile necesare.

Trei. O influență benefică asupra activității științifice la USM, inclusiv în cadrul CȘS în domeniul politologiei, a avut-o tendința conducerii sale de a crea și a menține o atmosferă științifică constructivă, liberă de orice impuneri și dominări absolute a unor puncte de vedere, de element autoritar în dezbateri, atmosferă bazată pe respectarea diferitor opinii, inclusiv a tinerilor savanți.

Patru. Activitatea Consiliului Științific Specializat s-a desfășurat într-o strânsă legătură cu Seminarele Științifice de Profil la specialitățile respective, cu colaboratorii Catedrelor de Științe Politice, Relații Internaționale, Științe Administrative a USM, precum și cu specialiștii de profil de la alte catedre ale Universității și de la alte instituții din țară (inclusiv instituții de învățământ, științifice, mass media, diplomatice, militare) și de peste hotare. În întreaga perioadă de existență a acestui Consiliu (anii 2004-2012) au fost susținute respectiv 28 teze de doctor și 2 teze de doctor habilitat la specialitățile 23.00.01 – *Teoria, metodologia și istoria politologiei: instituții și procese politice*, și 23.00.04 – *Teoria și istoria relațiilor internaționale și dezvoltării globale* [12]. Din cei 30 doctoranzi și postdoctoranzi care au susținut tezele de doctorat în perioada respectivă 27 sunt cetățeni ai Republicii Moldova (14 din ei au activat sau activează în prezent la FRIȘPA) și 3 – cetățeni străini.

Iar dacă luăm în calcul susținerea tezelor de doctorat în științe politice la FRIȘPA și la AȘM, atunci conform datelor Consiliului Național pentru acreditare și Atestare, în perioada 2002-2012 au fost conferite 50 grade științifice

de doctor și 8 grade de doctor habilitat în științe politice. Tot în această perioadă în domeniul științelor politice sau conferit 16 titluri științifico-didactice de conferențiar universitar și conferențiar cercetător, precum și 5 titluri de profesor universitar și profesor cercetător [13].

Susținerii tezelor la etapa finală, adică la ședința Consiliului Științific Specializat, le premerg dezbateri aprinse la ședințele Catedrei sau Secției (AȘM) și a Seminarului de profil. Atare dezbateri au devenit deja tradiționale, mobilizând la maximum colectivele de savanți. În particular, gradul înalt de participare și activism al membrilor celor două Seminare de la USM demonstrează că ședințele acestora pot fi considerate pe drept un preludiv, o “repetiție generală” a Ședințelor Consiliului Științific Specializat. La ele participă activ întreaga echipă, specialiști atît de la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, cît și de la alte facultăți ale USM, precum și de la alte instituții din țară. În particular, componența Seminarului la specialitatea 23.00.01 – *Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice* este compusă din 15 persoane bine cunoscute în domeniul științelor politice: 2 academicieni (Alexandru Roșca și Gheorghe Rusnac), 7 doctori habilitați (Victor Saca-președinte al Seminarului, Constantin Solomon-vice președinte, Vladimir Anikin, Constantin Eșanu, Constantin Marin, Victor Moraru, Valeriu Moșneaga) și 6 doctori în științe la specialitatea respectivă (Igor Bucătaru-secretar științific al Seminarului, Vasile Cujbă, Iulia Gorincioi, Ion Sandu, Valentina Stan, Pantelimon Varzari) [14].

Astăzi, avem tot temeiul să constatăm că știința politică în Republica, prin îmbinarea reușită a experienței savanților afirmați cu elanul celor tineri, are deja acumulate anumite tradiții, care leagă în mod organic prezentul cu trecutul ei, dar și constituie un suport semnificativ pentru viitor. În acest context efectul tradiției politologice de la USM și de la AȘM, găsindu-și expresie sintetică în funcționalitatea formelor sale instituționale de organizare, în teoriile și concepțiile elaborate și susținute public la ședințele CȘS, s-a văzut a fi întotdeauna în funcție directă de capacitățile noilor generații de cercetători de a moșteni și a îmbogăți arsenalul cunoștințelor politice, și de a asigura astfel continuitatea investigațiilor științifice în sfera politică.

Funcționarea cu succes la USM, în ultimii 15 ani, a Consiliilor Științifice Specializate de susținere a tezelor de doctorat în științe politice a contribuit substanțial la maturizarea Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative și, desigur, la creșterea autorității științei politice universitare și naționale. Prin activitatea acestor Consilii o importanță științifică majoră pentru facultate, universitate și țară o are fondarea școlii politologice în frunte cu membru titular al AȘM, doctor habilitat, profesor universitar Gh. Rusnac. De rînd cu școala politologică de la Academia de Științe a Moldovei, școala politologică formată de dl. Gh. Rusnac, ca centru al științei politice naționale din sistemul universitar al Republicii Moldova, determină în mare măsură calitatea nu doar a teoriei politice și instruirii universitare în domeniul respectiv, ci și pe cea a transformărilor politice din țară pe calea democratizării și modernizării. E important faptul că această

școală s-a format treptat, pe parcursul anilor 90 pînă în prezent, odată cu acumularea cunoștințelor și experienței în domeniu, cu îmbinarea teoriei și practicii, cu folosirea rațională a valorilor occidentale și, desigur, cu sensibilizarea necesităților dezvoltării statului și societății moldovenești. În acest context sînt bine venite afirmațiile Președintelui Academiei de Științe a Moldovei, academicianului Gh. Duca aduse în cuvîntul introductiv al cărții „Academicianul Gheorghe Rusnac: Bibliografie” în legătură cu jubileul de 70 de ani a savantului: „Astăzi, prin aportul personal al domnului academician Gh. Rusnac și al discipolilor săi C. Marin, V. Moșneaga, V. Saca, T.

Spinei, I. Sandu, C. Manolache, V. Sacovici, C. Solomon ș.a. științele politice au atins nivelul de autogenerare, acumulînd o experiență solidă în pregătirea studenților și doctoranzilor în diverse ramuri și se află în ascensiune spre noi realizări”[15].

Discipolii academicianului Gheorghe Rusnac au devenit 7 doctori și 9 doctori habilitați în științe politice (vezi Tab.1), persoane care activează în diferite domenii (sistemul de învățămînt universitar, instituții academice, diplomatice, militare, media) din Republica Moldova și din alte țări, promovînd în practică valorile și tradițiile școlii în care sau format ca cercetători.

Tab. 1. Lista persoanelor care au susținut tezele de doctorat în științe politice sub îndrumarea dlui Gheorghe Rusnac, academician, doctor habilitat, profesor universitar[16]

Nr. Ord.	Numele, prenumele	Denumirea temei	Data, anul susținerii
Teze de doctor			
1.	Lipciu Ion	Constituirea pluripartidismului în Republica Moldova	01.11.1995
2.	Chistruga Ilarion	Problema apariției și dezvoltării societății civile	25.09.1997
3.	Manolache Constantin	Securitatea ecologică: probleme politico-militare	28.12.1998
4.	Spinei Tudor	Teoria relațiilor internaționale: unele aspecte metodologice și structurale	18.12.1999
5.	Tănase Ruslan	Comportamentul electoratului din Republica Moldova: determinante, mecanisme, modele	21.05.2003
6.	Mănăscuță Cezar	Simbolurile politice-modalități de identificare națională (studiu politologic-istoric)	25.06.2003
7.	Cozma Artur	Diplomația Republicii Moldova în perioada anilor 1944-2001	30.05.2007
Teze de doctor habilitat			
1.	Beniuc Valentin	Instituționalizarea puterii politice totalitare în Moldova post-belică: esența și specificarea	02.02.1999
2.	Moșneaga Valeriu	Dimensiunile instituționale și umane ale proceselor migraționiste în Moldova	30.06.1999
3.	Moraru Victor	Mass-media și politica în societatea contemporană (studiu teoretico-analitic)	29.06.2001
4.	Saca Victor	Interesele și relațiile politice în condițiile tranziției democratice	23.01.2002
5.	Marin Constantin	Societatea civilă: abordări clasice și reconsiderări moderne	04.04.2002
6.	Solomon Constantin	Instituționalizarea și evoluția sistemului politic democratic în Republica Moldova	23.10.2002
7.	Roșca Alla	Impactul comunicării politice asupra democratizării societății	29.12.2003
8.	Sacovici Vasile	Антиглобализм: причины, сущность и основные формы	04.04.2005

Cercetările școlii politologice naționale sînt bine cunoscute opiniei științifice din țară și internaționale. După conținut ele pot fi considerate de pionierat în domeniile: stasiologiei, structurii politice a statului, puterii politice, sistemului politic, democrației, sistemului electoral și scrutinului, migrației, tranzitologiei, intereselor și relațiilor politice, comunicării politice, conexiunii între politicologie și medialogie, apariției și dezvoltării societății civile, problematicii politico-militare a securității ecologice, globalisticii ș.a. În baza acestor căutări științifice au fost elaborate și editate un șir de lucrări de autor: monografii, documente și materiale, dicționare, manuale, broșuri și alte publicații ce constituie un suport informațional solid, un amplu material teoretico-empiric și metodic.

Deosebit de utile pentru studenți, masteranzi, doctoranzi, profesori și pentru întreaga comunitate științifică din

Republica Moldova au devenit următoarele cărți de autor ale academicianului Gh. Rusnac și ale discipolilor săi: Rusnac Gh.(coautor Beniuc V.) Conceptele și noțiunile de bază ale diplomației. Dicționar (Chișinău,1998); Rusnac Gh.(coautor Frunțuș P.) Republica Moldova pe calea democratizării (Chișinău,1999); Rusnac Gh.(coautori Zavruta A., Moșneaga V.) Puterea politică și conflictul social (Chișinău, 1999); Rusnac Gh. și alții. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.I,II. (Chișinău,2000); Rusnac Gh.(coautor Manolache C.) Environmental Security of the State (Chișinău,2002); Rusnac Gh. (coautor Moșneaga V.) Republica Moldova. Alegerile parlamentare (1994) și geografia politică a electoratului (Chișinău,1997); Rusnac Gh.(coautor Sacovici V.) Globalistica. Globalizarea și integrarea, problemele globale ale contemporaneității, antiglobalismul (Chiși-

nău, 2007); Руснак Г.(соавторы Мошняга В., Морару В.) Маятник миграции. (Кишинэу, 2012); Мошняга В. Независимая Молдова и миграция (Кишинэу,1999); Мошняга В. (соавтор Руснак Г.) Мы строим Европу. И не только (Chișinău, 2005); Моșнеага V.(соавтори Rusnac Gh., Moraru V., Țurcan V.) Fașetele unui proces: migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia (Chișinău, 2011); Moraru V.Mass media vs politica (Chișinău,2001);Moraru V. BRAIN DRAIN. Cazul Republicii Moldova (Chișinău, 2011); Моșнеага V., Rusnac Gh., Sacovici V. (coord.) Politologie. Manual pentru specialitățile nonprofil (Chișinău, 2007); Моșнеага V., Rusnac Gh., Saca V. și alții. Drepturile omului. Mecanisme de protecție (internaționale și din Republica Moldova). Manual (Chișinău, 2007); Мошняга В., Руснак Г., Сакович В., Сака В.(коорд.) Политология. Т I-II (Кишинэу, 2008); Saca V.Interese politice și relații politice:dimensiuni tranzitorii (Chișinău,2001); Saca V. (coautori Cebotari S., Coropcean I.) Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste (Chișinău, 2008); Solomon C. Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova(1989-2002).(Chișinău, 2002); Solomon C. (coautor Anikin V.) Republica Moldova: alegerile, puterea, societatea civilă (Chișinău,2011); Roșca A. Comunicarea politică și democratizarea societății (Chișinău,2003);

Aportul savanților la dezvoltarea științelor politice este semnificativ și prin participarea la numeroase foruri științifice naționale și internaționale (precum și la organizarea lor): conferințe, simpozioane, seminare, sesiuni . Pe baza materialelor prezentate au fost editate culegeri tematice deosebit de valoroase în plan științific și informativ pentru școala superioară, instituțiile științifice de profil din țară și de peste hotare. La astfel de publicații raportăm: „Statul național și societatea polietică: Moldova în anii 90”(Chișinău,1997); „Identitatea națională și comunicarea (Chișinău,1998); „Moldova, România, Ucraina: bună vecinătate și colaborare regională” (Chișinău,1998); „Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene (Chișinău, 2000); „Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă (Chișinău, 2000); „Mass-media în societățile în tranziție: realități și perspective (Chișinău,2001); „Republica Moldova la începutul mileniului III: realități și perspective” (Chișinău, 2001); „Noul concept de securitate internațională”(Chișinău, 2002); „Minoritățile naționale și relațiile interetnice: tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova” V.I-II (Iași, 2002); „Procesul de globalizare: provocări și soluții ” (Chișinău, 2004); „Organizațiile non-guvernamentale și impactul lor asupra proceselor de transformare” (Chișinău, 2004); „Puterea și opoziția în contextul managementului politic” (Iași, 2005); „Interconexiuni în contextul globalizării” (Chișinău,2005); „Integrarea europeană – realități și perspective” (Galați,2006); „Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale” (Iași, 2006);„Republica Moldova: două decenii pe calea democrației și independenței” (Iași, 2009); „Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective. Secția Științe politice” (Chișinău,2011) ș.a.

O importanță aparte în dezvoltarea științelor politice o are editarea revistelor științifice. Prin intermediul acestora are loc popularizarea teoriilor științifice, ideilor în rândurile comunității, oamenii de știință din țară sunt la curent cu ultimele realizări în domeniul științific ce-i interesează, iar comunitatea științifică internațională poate lua cunoștință de lucrările savanților noștri. În acest context, realizările științelor politice din țară și-au găsit expresie în mare măsură pe paginile Analelor Științifice ale instituțiilor superioare (la USM astăzi revista științifică „STUDIA UNIVERSITATIS”), revistelor științifice de profil de la AȘM și USM.

Una din cele mai cunoscute în Republica Moldova și peste hotarele ei reviste, editată la USM, fondatorii căreia au fost Gh. Rusnac și V.Moșneaga, este revista „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)”. Apariția acesteia în 1993 și evoluția ei pe parcursul a 20 de ani a contribuit substanțial la devenirea mai întâi a Catedrei de Politologie, apoi și a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative în ansamblu, fapt consemnat și în alte publicații[17]. Fiind în felul său cartea de vizită a Catedrei Științe Politice, mobilul creșterii calitative a efectivului acesteia, revista s-a transformat din 2004 în ediție științifică a Facultății și Universității. Mai mult ca atât , prin cele 60 de numere ale sale, editate până la moment, revista „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)” a devenit în plan național unica și cea mai prestigioasă în domeniul politologiei, creînd o imagine pozitivă științei politice nu numai din universitate, ci și din întreaga țară. Ea apare astăzi ca revistă a Universității de Stat din Moldova, Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” și Asociației moldovenesti de știință politică.

Valoarea științifică a revistei „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)” a crescut și mai mult odată cu înregistrarea ei la 21 iunie 2004 în registrul ISSN , adică cu obținerea cifrului bibliografic internațional, devenind astfel recunoscută pe plan internațional. Acest fapt a condus la noi cercetări științifice, noi eforturi în vederea perfecționării aspectelor de conținut și de formă ale revistei.

Un rol deosebit în dezvoltarea științelor politice universitare și naționale revine și revistei „Studii internaționale. Viziuni din Moldova”, publicație periodică științifico-metodică, apărută acum cinci ani la Catedra Relații Internaționale a Universității de Stat din Moldova. Revista a devenit deja o sursă importantă de idei, propuneri și recomandări științifice pentru realizarea politicii externe a țării noastre, contribuind, totodată, la perfecționarea procesului științifico-didactic la Facultate și Universitate. Prin aspectele sale de conținut, în particular, prin modalitățile de abordare a problemelor actuale ale relațiilor internaționale, ale proceselor integraționiste, la care Republica Moldova este parte, prin cercetările comparative a acestor procese, precum și prin reflectarea reușită a relațiilor internaționale în curriculum-ul universitar revista este recunoscută atât în țară, cât și peste hotare, obținînd înregistrare internațională.

Printre factorii ce stimulează și intensifică cercetările științifice ale fenomenului politic în țara noastră merită a fi menționată integrarea eforturilor colaboratorilor științifici universitari și a instituțiilor academice în comunitatea

politologică internațională. O contribuție considerabilă la organizarea și desfășurarea legăturilor științifice cu instituții de profil și cu cercetători în parte în domeniul științei politice aparține aceleiași școli politologice, în particular academicianului Gheorghe Rusnac, profesorilor universitari Valeriu Moșneaga, Victor Moraru, Valentin Beniuc, Valentina Teosa, Alla Roșca, Victor Saca, Constantin Solomon ș.a. Astfel, prin străduința lor s-a aprofundat colaborarea științifică cu diverse centre universitare și științifice din Europa și SUA. Atare colaborare cuprinde mai multe direcții: participarea la conferințe, simpozioane, seminare științifice; publicarea articolelor științifice în revistele din străinătate; editarea peste hotarele țării a studiilor efectuate; realizarea proiectelor comune de natură științifică și didactică; ridicarea calificării cadrelor didactice și științifice din Republica Moldova în instituțiile de profil din alte țări și, respectiv, desfășurarea schimbului de experiență; elaborarea programelor de studii; organizarea stagiunilor științifice pentru tinerii savanți; obținerea și realizarea de granturi în domeniul învățământului și în cel al cercetării etc. În realizarea acestor direcții de colaborare o experiență pozitivă a acumulat Catedrele Științe Politice și Relații Internaționale a Universității de Stat din Moldova, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice a AȘM ș. a.

Colaborarea catedrelor pe plan internațional se realizează și prin cursurile de prelegeri și conferințe susținute la USM de către profesorii universitari din SUA, Franța, Germania, România, Rusia, Bulgaria etc. Totodată, în ultimii ani unii savanți și profesori în științele politice de la USM la fel susțin cursuri de prelegeri în fața studenților și masteranzilor din centrele universitare a altor țări – Austria, Estonia, Bulgaria (V. Moșneaga) sau au fost antrenați în stagiuni științifice (A. Roșca, SUA, M. Iațco, Spania și alții).

Desigur, aceaste și alte realizări în domeniul științelor politice nu justifică unele probleme serioase cu care se confruntă comunitatea științifică, probleme ce țin în special de deficitul de resurse financiare, de potențial logistic, de reciclarea și remunerarea cadrelor științifice etc.

Nu mai puțin importantă este problema diversificării stimulării activității științifice, îndeosebi a tinerilor savanți. Deficitul pluralismului de stimulente face ca cea mai mare parte a doctorilor conferențieri să renunțe de la teza de doctor-habilitat, iar mulți din tinerii savanți să depășească considerabil termenul de pregătire și finisare a tezei. Totodată, nu puține cadre de tineri savanți în domeniul științelor politice pregătite la USM sau la AȘM emigrează din țară, cauza fiind aceleași probleme (în special, materiale) cu care se confruntă și alte categorii sociale.

Dezvoltarea de mai departe a științei politice în sistemul universitar și cel academic necesită noi măsuri în vederea realizării și raționalizării activității de cercetare: orientarea mai puternică a cercetărilor în domeniul științei universitare spre procesul de instruire, ajustarea interacțiunii dintre pilonul cercetării și cel educațional la standardele internaționale în conformitate cu cerințele procesului Bologna; reevaluarea organizării cercetărilor științifice prin antrenarea mai activă a cadrelor științifice înalt calificate la concursuri de programe, proiecte, granturi și teme naționale și internaționale; diversificarea stimulării activi-

tății științifice a tinerilor savanți, investirea în știință a noi mijloace materiale și morale pentru a ridica rolul cercetătorului ca forță motrice a progresului social; fortificarea activității cercetătorilor politologi în promovarea imaginii pozitive a Republicii Moldova întru asigurarea avansării mai ferme în procesul euro-integrării. Realizarea acestor măsuri cere eforturi susținute atât din partea factorului de decizie care promovează politica științifică, cât și a cercetătorului în domeniu.

Referințe:

1. A se vedea: Rusnac Gh. Știința politică în Republica Moldova la etapa actuală. În „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)”. Revistă științifică trimestrială.- Chișinău:USM, nr.2 (XXXVII), 2007, p.9.
2. A se vedea: Rusnac Gh., Saca V. *Evoluția științei politice universitare (la 15 ani ai independenței Republicii Moldova)*. În „Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. *Lucrări de sinteză 1996-2006*.-Chișinău:CEP USM, 2006, pp.38-39.
3. A se vedea: *Istoria Universității de Stat din Moldova(1996-2006)*.Chișinău, 1996, p.391.
4. A se vedea: Cozma V. *Rectorul Gheorghe Rusnac*.- Chișinău:CEP USM,2007, p.195.
5. A se vedea: Cujbă V. *Pledoarie pentru libertate și afirmare*.//*Republica Moldova la începutul mileniului III: realități și perspective*.-Chișinău:USM,2001,p.17.
6. A se vedea: ISPRI. *Ghidul studentesc*.-Chișinău,2003.
7. A se vedea: *Arhiva catedrelor FRIȘPA pentru anul 2006*.
8. *Ibidem*
9. A se vedea: *Arhiva Consiliului Științific Specializat DH 23.98.60 de pe lângă Universitatea de Stat din Moldova, anii 1998-2003*.
10. *Regulamentul cu privire la conferirea gradelor științifice și titlurilor științifice și științifico-didactice în Republica Moldova*.- Chișinău,2004,p.5.
11. *Arhiva Consiliului Național de Acreditare și Atestare a Republicii Moldova*.
12. *Arhiva Consiliului Științific Specializat DH 30.23.00.01 - 25.12.03, anii 2004-2012*.
13. <http://www.cnaa.acad.md/>
14. *Arhiva Seminarului Științific de Profil la specialitatea 23.00.01-Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice din cadrul USM, anii 2012-2013*.
15. *Academicianul Gheorghe Rusnac: Bibliografie (coord. C. Manolache)*. - Chișinău, 2012, p. 5
16. *Arhiva Consiliilor Științifice Specializate ale USM, anii 1998-2012*.
17. A se vedea: Saca V., Rusnac Gh. *Cercetare și tradiție politologică: la 10 ani ai MOLDOSCOPIEI (Probleme de analiză politică)*.//*MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. *Partea XXI*.-Chișinău,2003,p.148-158; Saca V. *Политическая наука в Молдове: тематическое и инструментальное измерение*.)//*MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. *Partea XXIV*.- Chișinău,2004,p.35-47.